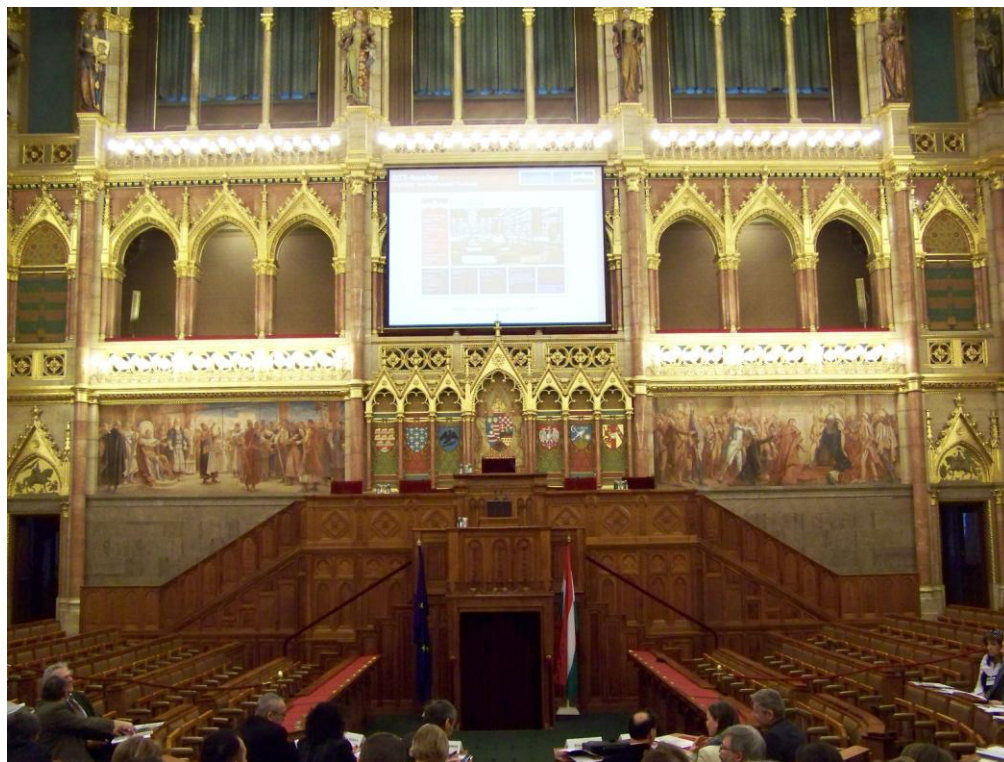

Jó program szép környezetben

Digitalizálni, de... címmel tartott projektnyitó konferenciát az *Országgyűlési Könyvtár* március 17-én a *Parlament Felsőházi termében*. Mindig ünnepnap számomra, ha beléphetek az Országházba. A gótika a kedvenc építészeti stílusom, még ha neogót, akkor is. A csodás mennyezetek, a szobrok, a világítótestek, az ablakok, a fenséges kupolaterem a Szent Koronával... A szépséges Felsőházi teremben már harmadszor vehettünk részt könyvtáros rendezvényen.

Ambrus János, az *Országgyűlési Könyvtár* főigazgatója is ezzel a gondolattal – hogy ez a harmadik konferencia ezen a színhelyen – kezdte bevezetőjét. A parlamenti dokumentumok elérhetővé tételének vágya régen benne volt a könyvtár levegőjében – mondta –, de remény nem nagyon volt rá. A digitalizálás lehetősége végre realizálta ezeket a vágyakat.

A plenáris ülések, valamint a Könyvtári digitalizálási programok, fejlesztések, együttműködés szekció színhelye, a Felsőházi terem

Bánkeszi Katalin, az *Országos Széchényi Könyvtár* címzetes igazgatója reményét fejezte ki, hogy ez a konferencia segít a kezdőknek abban, hogy elkerüljenek néhány buktatót. A könyvtár – levéltár – múzeum hármasaról beszélt, melyik intézménytípusban milyen dokumentumtípust digitalizálnak – könyvet, oklevelet vagy műtárgyat; szöveget, képet, filmet vagy hangot. Épülnek digitális könyvtárak, elsőként a sorban a *Magyar Elektronikus Könyvtár* említendő, de fontosak a helyismereti gyűjteményeket feldolgozó műhelyek. Szólt a *Nemzeti Periodika Adatbázisról* (NPA), a *Digitális Irodalmi Akadémiáról* (DIA), a *Nemzeti Audiovizuális Archívumról* (NAVA) és a legújabbról is, a *Magyar Digitális Képkönyvtárról* (MDK). A közeljövő nagy terve egy központi archívum létrehozása, amelyben nyilvántartásba vennék mind a három ágazat (könyvtár, levéltár, múzeum) digitális archívumait. Ennek a központnak a feladata lenne az őrzés, a migrálás és az anyaintézményekbe való visszacsorgatás. A következő kérdéskör volt, hogy miért digitalizálunk. A legfontosabb az állományvédelem, de szükség van

az elérhetőség növelésére és új szolgáltatások létrehozására. Az esélyegyenlőség is fontos szempont, és szükséges, hogy a nemzetközi szintre is kiléphessünk. Első lépésként el kell döntenünk, hogy mit és milyen sorrendben digitalizálunk. Ezután következik a hogyan megtervezése, milyen eszközökkel, milyen technológiával dolgozunk. Végül azt kell átgondolnunk, hogy hogyan bocsáthatjuk az érdeklődők rendelkezésére az anyagot, kikerülhet-e a világhálóra, vagy csak helyi, zárt hálózatban tehetjük hozzáférhetővé. Nem utolsó kérdés, hogy miből finanszírozzuk a munkát, van-e rá saját forrásunk, vagy pályázati lehetőséget keresünk. Sok ellenérv és félelem hangzik el kevesebb olvasóról, a dokumentumok útjának nehezebb követhetőségéről, bevételek elveszthetőségéről stb. Mint mindent, ezt is a pozitív oldalról kell nézni, mindenki érdeke, hogy nemzeti értékeink összegyűjtve, feltárva álljanak rendelkezésre. Az a cél, hogy a megőrzött információk, dokumentumok minél szélesebb körben, akár távolról is hozzáférhetőek legyenek. A könyvtárak ma már a közösségi oldalakra is kiléphetnek, és ki is kell lépniük, hogy újabb felhasználókat nyerjenek meg. Meg kell találni az új szolgáltatási formákat, és el kell jutni a potenciális felhasználókhoz.

Rónai Iván, az Oktatási és Kulturális Minisztérium főosztályvezető-helyettese Könyvtári digitalizálás Magyarországon és Európában című előadását európai kitekintéssel kezdte. 2001-ben Lundban fektették le az alapelveket, majd jött a MINERVA és a MINERVA PLUS program, először csak a tizenöt tagállammal, majd a jelöltek is bekapcsolódhattak; Magyarország 2003-ban kapott erre lehetőséget. A program keretében kézikönyvek, ajánlások, szabványok készültek, gyűltek a jó gyakorlatok, a többnyelvű teauruszok. 2005-ben hat ország (köztük Magyarország) kezdeményezésére megalakult az Európai Digitális Könyvtár (EDL). A Bizottság is, a Tanács is készített dokumentumokat (2006 augusztusában és novemberében, illetve 2008 novemberében) a könyvtárról, amely 2008-ban intézményesült, és a tagállamok létrehoztak egy Tagállami Szakértői Csoportot, melyben az OKM is képviselteti magát. Eddig ország-jelentések készültek, és igyekeznek megismerni a „jó gyakorlatokat”. Az Europeana 2008. november 20-án nyitotta meg virtuális kapuit kétmillió digitális dokumentummal, az EDL Alapítvány működteti. A digitalizált anyagok zöme (47%) Franciaországból került ki, Németország 15,4%-kal, Hollandia 8%-kal képviselteti irodalmát. A magyar anyag mindössze 0,1%-nyi. Az előadó hozott néhány európai példát, ezek közül Norvégiát emelném ki, ahol minden frissen kiadott könyv elkészül digitális változatban is. Norvég IP címről szabadon letölthetők a művek, az állam fizeti az internet közzétételi díját, 6 € centet oldalanként. Magyarországon 2007–2013-ra Országos Könyvtári Digitalizálási Terv készült a stratégia részeként, ebben olyan célok fogalmazódtak meg, mint összehangolt országos könyvtári digitalizálási rendszer létrehozása, esélyegyenlőség a felhasználók számára, részvétel európai projektekben, folyamatos állami finanszírozás biztosítása, illetve a privát szféra bevonása. A digitalizálás fő anyagi forrásai az Új Magyarország Fejlesztési Terv, az OKM, az NKA, illetve egyéb intézmények, vállalkozások kiírt pályázatai. Problémaként fogalmazható meg az összehangoltság, illetve a szabványok hiánya, valamint a szerzői jogi kérdések. Nemzetközi vonatkozásban a közeljövő a DC NET, a Digital Cultural Heritage Network, amelynek célja az intézmények és a szolgáltatók közötti kapcsolat szorosabbá tétele a digitalizálás gyorsítása, javítása érdekében. 2011-ben – a magyar elnökség ideje alatt – Budapesten konferencia várható a digitális örökség tartós megőrzésével kapcsolatban.

Annette M. Freiberg, az Europeana képviselője következett, aki elmondta, hogy az adatbázis nemzetközi környezetben segíti a felfedezést és a kapcsolatépítést, ezáltal Európa kulturális és tudományos örökségének tárházából meríthetünk. Céljuk, hogy az érdekelt felek szoros szövetségét hozzák létre, illetve, hogy a szolgáltatás eljusson a lakosság legszélesebb rétegeihez. Beszélt az EDL Alapítványról, a részt vevő kulturális intézményekről, a támogatott projektekről, amelyek részben a technológiára, részben a tartalomfejlesztésre irányulnak. Az induláskori kétmillió állomány 2010 márciusára hatmillióra növekedett, a tartalom 69%-a vizuális mű. Az arányok nagyjából megmaradtak, Franciaország 47%, Németország 16%, Hollandia 8%. Az előadó említést tett a technikai követelményekről: a metaadatoknak meg kell felelniük az ESE v3.2.2 előírásainak, link a digitalizált tárgy online megtalálhatóságára, illetve kicsinyített fénykép szükséges a műről. A metaadatok

elrendezésére és formázására vonatkozóan iránymutatással segítik a szolgáltatókat. A további feladatok között említette például, hogy legyen kiegyenlítettebb az országokéi megoszlás, hogy induljanak új projektek, a tartalom megduplázásának szükségességét, a felhasználóbarát szolgáltatást, a finanszírozásra bevételi modellek készítését vagy az érdeklődés fenntartásának feltételeit. Egyszerűen és közérthetően fogalmazva az Európa mindannyiunké, közösen hoztuk létre, és arra vár, hogy minél többen éljünk felkínált lehetőségeivel.

A plenáris ülés utolsó előadója dr. Redl Károly, az Országgyűlési Könyvtár tájékoztatói igazgatója volt, aki a *Digitalizált Törvényhozási Tudástár* elnevezésű projektet mutatta be. 140 éve, 1870 tavaszán döntött úgy az országgyűlés, hogy havi 500 Ft-os dokumentumbeszerzési-kerettel létrehozza a könyvtárat, mondta bevezetőjében az előadó. Ebben a projektben a cél kétféle oldal digitalizálása – tért vissza a jelenbe –, amely országgyűlési dokumentumokat, jogforrásokat és jogi, politikai, történelmi tárgyú szakirodalmat jelent. A tervek szerint az anyag 66%-át az 1945 előtti dokumentumok teszik ki. Az állományvédelem volt a fő szempont, a savas papíron megjelent dokumentumok nehezen viselik a nagy fizikai igénybevételt. A könyvtár megvásárolta az *Aleph* integrált könyvtári rendszert, és hozzá az *Ex Libris DigiTool* szoftvert, amely kifejezetten a digitalizálás támogatására készült. A program első lépéseként 11 500 oldal házszabály és országgyűlési almanach készült el. A második lépés 300 ezer oldal volt, parlamenti naplók, irományok az 1861–1918 közötti időből. A kormány 2009. március 4-én jóváhagyta az *Elektronikus közigazgatás operatív program 2009–2010. évi akciótervét*, és benne külön kiemelve a Digitális Törvényhozási Tudástárat. A szolgáltatás földrajzi helytől függetlenül, 24 órás rendelkezésre állást nyújt. Megtalálható: <http://www.ogyk.hu/dtt>.

Délután szekcióülésekben folyt tovább a munka. A *Könyvtári digitalizálási programok, fejlesztések, együttműködés* szekció moderátora Bánkeszi Katalin volt. Az első felszólaló Holl András, az MTA Konkoly Thege Miklós Csillagászati Kutatóintézete informatikai tanácsadója volt, aki a *REAL (Repository of the Academic Library) – az MTA Könyvtárának repozitóriuma Tudományos szócikkek és disszertációk teljes szövegű szolgáltatása* témáról beszélt. Az OTKA felkérésére és támogatásával indult a munka, hogy bővítsék a teljes szövegű szolgáltatások körét. Az OTKA kétezer tételes kutatási jelentés gyűjteményéből, valamint szócikkekből áll össze az állomány, PDF/A formátumban tárolva. A hitelességet checksum (képzett ellenőrzőösszeg) és digitális aláírás szavatolja. A *REAL-d* az MTA kandidátusi és doktori disszertációit tartalmazza, a régint igény szerint digitalizálják, jelenleg önkéntes feltöltés van, a jövőben a Doktori Tanács Titkársága automatikusan tölti majd fel. A tézisek, a bírálatok és a jegyzőkönyvek is kereshetők. Legyen a jelmondat *Olcsóbban, többet, könnyebben!* – így szólt a zárzó.

Reisz T. Csaba a Magyar Országos Levéltár főigazgatója a *Levéltári gyűjtemények digitalizálásáról* beszélt. 85 levéltárban összesen 1205 ember dolgozik 4 milliárd lapnyi gyűjteménnyel, amelyet 15 ezer kutató látogat. 2003–2009 között nettó 9 millió Ft-ot költöttek digitalizálásra, cél az állományvédelem és a szolgáltatás (elsősorban interneten vagy más digitális hordozón). Szólt a pénzügyi háttérrel és a problémákról is.

Rezi Kató Gábor, a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgató-helyettese *A MAMA-tól az ATHENA-ig. Útkereső stratégiák a múzeumi digitalizációban* címmel a problémákra hegyezte ki hozzászólását. A könyvtár – levéltár – múzeum hármásából a múzeumok vannak a legkényesebb helyzetben, mert a parányitól az űrhajó méretéig terjed a műtárgyak mérete, amelyeket 2D, illetve 3D technikával kell digitalizálni. 1997-ig még stratégia sem készült, ekkor indult a MAMA, de ez csak koncepcionális stratégia volt. A főigazgató-helyettes beszélt a metaadatok fokozott jelentőségéről. 2009–2010-ben megalakult a Múzeum Digitalizálási Bizottság kilenc taggal, akik cselekvési programot készítettek. Múzeumi digitális kataszter és digitális műhely kialakítása is szerepel a programban.

A Digitalizálás és szerzői jog szekcióülés színhelye, a Vadászterem

A Digitalizálás a könyvtári mindennapokban szekció színhelye, a Gobelín-terem

Kármán László, az EuropeanaLocal BMTK szakmai vezetője Az EuropeanaLocal és Athena projektek műszaki feladatai címmel bepillantást engedett az európai együttműködésbe, 2010 júliusában zárul a Rajna szakasz, a Duna szakasz pedig 2011 márciusáig tart. Az Athena projekt az Europeana múzeumi tagja. A EuropeanaLocal projekt 2008 júniusában indult, 36 hónapra tervezték 32 ország részvételével, helyi tartalmak közvetítésére. Vezetője a Békés Megyei Tudásközpont és Könyvtár. Az aggregátor szerep nagyon fontos, mondta az előadó, különböző típusai lehetnek: horizontális (pl. könyvtár, levéltár), vertikális (pl. Athena, MDK), területi alapú (pl. regionális, nemzeti), saját portál felülettel vagy anélkül, illetve tematikus.

Karácsony Gyöngyi, a DEENK főigazgató-helyettese, a Kenézy Élettudományi Könyvtár vezetője DRIVER (Digital Repository Infrastructure Vision for European Research): A XXI. század digitális kutatási infrastruktúrája Európában című hozzászólásában elmondta, hogy a DRIVER a közpénzen finanszírozott kutatások elérhetővé tételére jött létre a 7. keretprogram idején. A kezdeti cél öt európai országban működő 51 repozitórium virtuális hálózatának kialakítása volt, majd az Európa egészére kiterjedő digitális repozitórium-infrastruktúra előkészítése. Az évek alatt voltak konferenciák, workshopok, készült portál, helpdesk, wiki, tanulmányok, és volt két DRIVER találkozó is. Honlapjai: <http://www.driver-repository.eu> és <http://www.driver-support.eu>, itt található a wiki, és van belga, spanyol, portugál és szlovén nemzeti portál. 2009-ben indult a COAR, a Confederation of Open Access Repositories (<http://coar-repositories.org>), amelynek 48 tagja van. Céljai közt szerepel pl. nemzeti helpdesk hálózat létrehozása, a repozitórium-menedzser szakma bevezetése, illetve globális open access adattár létrehozása. Magyarországot az MTA Könyvtára és a Debreceni Egyetem Könyvtára képviseli.

A Digitalizálás és szerzői jog szekcióban dr. Fodor Klaudia Franciska (Artisjus), Gyenge Anikó (IM), Bodó Balázs (BME) és Amberg Eszter (OSzK) szólalt fel, a moderátor dr. Horváth Sándor Domonkos, a győri Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár igazgatója volt.

A Digitalizálás a könyvtári mindennapokban szekció moderátora Moldován István, az OSzK osztályvezetője volt, hozzászólott: Boros Ildikó (OGyK), Sándor Ákos (SzE), Stefán Péter (NIIF), Renkecz Anita (OSzK) és Harangi Gabriella (DEENK).

A záró plenáris ülésen a moderátorok pár mondatban összefoglalták a szekciójukban elhangzott legfontosabb gondolatokat. Ambrus János főigazgató összegezte a konferenciát. Inspiratív környezetben

jó konferenciát meghallgatva úgy érezzük új időszámítás kezdődik, és újult erővel dolgozunk tovább – mondta. Jó végszava volt ez ennek a tartalmas napnak.

A TMT júniusi számában részletesen lehet majd olvasni az összes előadásról.

Benczekovits Beatrix

*Forrás: Országos Mezőgazdasági Könyvtár honlapja / <http://www.omgk.hu/AH2010/1/parlament.htm>
(2010. március)*